

DAVA DOSYALARI ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Prof. Dr. Cemal MIHÇIOĞLU

Bu satırların yazarından, 27 Mayıs 1960'ı izleyen Yassıada duruşmaları sırasında, birçoğu o güne değin görülmedik ölçüde geniş kapsamlı olan çok sanıklı davaların dosyalarını kullanılabilir bir duruma getirmek üzere çalışmalar yapması istenmişti. Gerçekten de yargı görevlilerinin alışık oldukları ölçüleri kat kat aşan dava dosyaları yargılamanın sağlıklı bir biçimde yürütülmesini sağlayacak nitelikte olmaktan uzaktı. Hazırlık soruşturmasını yürütmekle görevli soruşturma kurullarınca Yüksek Adalet Divanına sunulan dosyaların başında bu kurullarca oluşturulan "kararname"ler yer alıyor, bu kararnamelerde anılan belgeleri dosyada bulmak için tüm belgeleri birkaç kez gözden geçirmek gerekiyor, dosyalar kanıt değeri taşımayan belgelerle, dava bakımından bir anlamı olmayan çok sayıda yazışmalarla şişirilmiş bulunuyordu. Uzun yılların kazandırdığı deneyle parmakları dosya içinde aradığı belgeyi içgüdüsel bir biçimde buluveren yargıçlar bile bu durumda güçsüz kalıyor, çok sayıda savcı, sanık avukatı, raportör görev yapamaz duruma düşüyordu. Bu durumda davalar belki yıllarca sürebilirdi.

Duruşmaların yapıldığı Yassıada'da yürütülen çalışmalar sonucu ortaya konan dosya düzeni, tüm ilgilileri derinden etkilemiş, Yüksek Adalet Divanı Başkanından savcılara, sanık avukatlarından dosyaları onların incelemesine açık tutma işinde görevli kişilere dek birçok kimseler ortaya konan düzenle ilgili olarak övgü dolu sözler söylemişler, davaların görülmesi sırasında da dile getirilen bu sözlerin bir bölümü —bugün Anayasa Mahkemesinde korunmakta olan— duruşma tutanaklarına bile geçmişti.

Yazar, böylesine olumlu yankılar uyandıran bir düzenin, gerekli uyarlamalar yapılarak, tüm yargı kuruluşlarını içine alacak bir biçimde yaygınlaştırılmasını beklemiş, ancak bu konuyla daha sonra ilgilenmemişti. 12 Eylül 1980'den sonra kurulan Sıkıyönetim Mahkemelerinde ele alınan çok sanıklı, çok eylemli davalar Yassıada'dakileri çok gerilerde bırakan boyutlara ulaşmıştı. Davalardan bir bölümünün aradan iki yılı aşkın bir süre geçmesine karşın sonuçlanmamış bulunması konuya yeniden eğilmeyi gerektiriyordu. Davaların uzamasında, başka nedenlerin yanı sıra, dos-

yaların uygun bir biçimde düzenlenmemiş bulunmasının da etkisi olabildi. Bu durumda bir yandan yargı görevlileri gereksiz yere sıkıntı çekmekte, öte yandan davaların uzaması yüzünden belki kısa sürede salıverilmesi gereken kimi sanıklar özgürlüklerinden yoksun kalmakta olabildilerdi. Batı'nın dost bilinen ülkelerinde bile Türkiye'deki insan hakları, kişi özgürlükleri konularındaki uygulamalara ilişkin olarak yaygınlaşan eleştirilerin öne sürülmekte olması, yargılama çalışmalarının bu yönüne de yeniden eğilmeyi gerekli kılıyordu.

Bunun üzerine yazar Ocak 1983'te Yassıada'da yapılan çalışmalarını anlatıp konuya ilgi çekmek üzere "Çok Sanıklı Davalarla İlgili Bir Yöntem Sorunu: Yassıada Deneyi" başlıklı bir yazı yazarak Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi'nin gecikmeli Eylül - Aralık 1982 sayısında, Nisan 1983'te yayımlandı.

Yazının baskıya verilmesinden sonra, konuyu Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanıyla görüşen yazar, bu yazının, yargı kuruluşlarında davaların hızlandırılıp daha sağlıklı bir biçimde yürütülmesini sağlamak amacıyla güden daha kapsamlı bir çalışmanın ilk aşaması olarak kullanılması konusunda olumlu bir görüş birliği sağladı. Böylece ortaya bir çeşit Fakülte çalışması çıkmış oluyordu. Önce bu dergi yazısı, yine yazarın geliştirdiği bir soru kâğıdıyla (Ek 1) birlikte Fakülte Dekanlığınca ilgili kuruluşlara gönderilerek görüşleri sorulacak, daha sonraki aşamalarda izlenecek yol alınacak yanıtlara göre belirlenecekti.

Araştırmada kullanılacak soru kâğıdı gerekli iznin alınması için Nisan 1983'te Ankara Sıkıyönetim Komutanlığına gönderildikten sonra, 6 Mayıs 1983 günü Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanıyla birlikte Adalet Bakanı Rıfat Beyazıt'a gidilerek, sorun açıklanıp söz konusu yazıyla soru kâğıdı kendisine verildi. Girişimi çok olumlu karşılayan Bakan, bu konuda araştırmacıları destekleyici somut örnekler de verdikten sonra, konuyu inceleterek sonucu en kısa sürede bildireceğini söyledi. O günlerde Ankara, İstanbul, İzmir 9 Eylül Üniversitelerinin Hukuk Fakültelerine bağlı Adalet Yüksek Okullarına da anılan yazı ile soru kâğıdı bir yazı eşliğinde gönderilerek görüş bildirmeleri istendi.

16 Haziran 1983 günü konuyla ilgili olarak Dekanla birlikte Milli Savunma Bakanlığı Askeri Adalet İşleri Dairesi Başkanına gidilerek konu görüşüldü. Bu çalışmanın arkasında yatan ana düşünceleri doğrulayıcı gözlemlerinden de söz eden Başkan, "Çok Sanıklı Davalarla İlgili Bir Yöntem Sorunu: Yassıada Deneyi" başlıklı yazıyla soru kâğıdından yüzer tane isteyerek bunları kendilerine bağlı askeri mahkemelere gönderip görüş isteyeceğini bildirdi. O gün Sıkıyönetim Koordinasyon Başkanıyla da görüşülerek söz konusu yazı ile soru kâğıdından verildi. Girişimi olumlu

karşılamanın Başkan, konuya Genel Kurmay'ın "temel istekler"i arasında yer verilmesinin yararlı olabileceğinden de söz etti.

Ekim 1983 içinde Yargıtay, Askeri Yargıtay Başkanlıklarına, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Başkanlığına, Danıştay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ile Anayasa Mahkemesi Başkanlıklarına da Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığınca çalışmanın amacını açıklayan bir yazı yazılıp söz konusu dergi yazısı ile soru kâğıdı da eklenerek görüş istendi.

Adalet Bakanı Rifat Beyazıt, Milliyetçi Demokrasi Partisi'nin kurucuları arasında yer almak üzere 13 Mayıs 1983 günü görevinden ayrıldıktan sonra bu Bakanlıktaki çalışmalar konusunda bir bilgi alınamadı.

Milli Savunma Bakanlığı Askeri Adalet İşleri Dairesi Başkanlığınca sıkıyönetim mahkemeleriyle öbür askeri mahkemelere gönderilen soru kâğıtlarından yirmi dördü yanıtlanarak sonuçlar 1983 Kasımında Siyasal Bilgiler Fakültesine iletildi. Genel Kurmay Sıkıyönetim Koordinasyon Bakanlığının Genel Kurmay Adli Müşavirliğince geliştirilmiş bir dosya düzeni taslağının da ekli bulunduğu yanıtı, daha önce, Haziran 1983 içinde alınmıştı.

Askeri Yargıtay Başkanlığından Kasım 1983 içinde alınan bir yazıda, çok sanıklı davalarla ilgili araştırmanın dosyaların incelenmesini kolaylaştırıp zaman kaybını önlemesi bakımından yargı kuruluşlarına yararlı olacağına kuşku bulunmadığı belirtildikten sonra, "yoğun iş durumumuz itibarıyla bu iş üzerinde inceleme imkânımızın olmadığını takdirlerinize arz ederim" denmekteydi.

Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkanlığından yine Kasım 1983 içinde alınan bir yazıda, görevlileri gerçekten yorup perişan eden, aynı zamanda davaların da bir ölçüde uzamasına yol açan karışık dava dosyalarının teknik yöntemlerle fihristlenerek inceleme kolaylığı sağlanmasının büyük bir gereksinme, çözümü çok gerekli ciddi bir sorun olduğu belirtildikten sonra, bu önerinin Milli Savunma Bakanlığına yöneltilerek sıkıyönetim mahkemelerimizden birinde deneme niteliğinde bir uygulama yapıp bu denemeden sonra öbür mahkemelerimize yaygınlaştırılmasının uygun olacağı görüşü öne sürülmekteydi.

Yargıtay Birinci Başkanlığından, Genel Sekreter imzasıyla Ekim 1983 içinde alınan yazıda "Çok Sanıklı Davalarla İlgili Bir Yöntem Sorunu: Yassıada Deneyi" başlıklı yazının incelendiği bildirildikten sonra, bütün yargı kuruluşlarının dosya düzenlemesi sırasında oradaki ilkeleri göz önünde bulundurmaları durumunda davaların yargılama sürelerinin kısaltılması, daha sağlıklı, daha hızlı sonuçlara varılması bakımından çok büyük yararlar sağlanacağı görüşü belirtilmekte, ardından da "Yargı-

tay'da dosya düzenlemesi gibi bir faaliyet olmadığından konu hakkında düşünce bildirmeye olanak bulunmamıştır" denmektedir.

Görüş sorulan Hukuk Fakültelerine bağlı üç Adalet Yüksek Okulundan yalnız birinden, İzmir 9 Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesinden yanıt alınabilmiştir.

Bu durum karşısında burada yapılmaya çalışılacak değerlendirme, Milli Savunma Bakanlığından alınan yirmi dört yanıtla Genel Kurmay Adli Müşavirliğinin yanıtlarına dayanacaktır. Milli Savunma Bakanlığından gelen yanıtların yedisi Sıkıyönetim mahkemelerinden, on yedisi çeşitli komutanlıklardaki askeri mahkemelerin yargıçlarıyla savcılarından gelmiştir.

Soru kâğıtlarını yanıtlayanlara yöneltilen, şimdiki görevlerinden önce yargıç ya da savcı olarak kaç yıl görev yaptıklarına ilişkin soruya yalnız on sekiz kişiden karşılık alınmıştır. Bu yanıtlara göre, söz konusu on sekiz kişinin toplam savcılık deneyi 65, yargıçlık deneyi ise 74 yılı bulmaktadır. Ortalama sürelerle göre yapılacak bir genelleme, soru kâğıtlarını yanıtlayanların yaklaşık olarak en az toplam yüz yıllık savcılık, tümü ceza alanında olmak üzere yüz yıllık da yargıçlık deneyi bulunduğunu göstermektedir.

Bu yazının amacı, başta çok sanıklı ceza davaları olmak üzere Türkiye'deki tüm yargı kuruluşlarındaki davaların dosyalarına uygulanabilecek bir ya da dava türlerine göre ayrılaştırılmış bir dizi dosya düzeni geliştirilmesiyle ilgili olarak söz konusu araştırma aracılığıyla elde edilen bilgileri değerlendirmek, bu değerlendirmeye dayanarak daha sonraki çalışmalarda izlenecek yöntem konusunda somut önerilerde bulunmaktadır.

Yassıada Deneyinin Değerlendirilmesi

Girişilen araştırmada, önce Yassıada'da geliştirilen dosya düzeninin bundan sonraki çalışmaları özendirebilme, onlara yol gösterebilme gücüne ilişkin görüşlerin elde edilmesine çalışılmış, bu amaçla şu soru yöneltilmiştir: "Prof. Dr. Cemal Mihçioğlu'nun ilişikte sunulan 'Çok Sanıklı Davalarla İlgili Bir Yöntem Sorunu: Yassıada Deneyi' başlıklı yazısının Türk yargı kuruluşlarında dava dosyalarının biçim yönünden bir düzene bağlanması konusuna dikkati çekme, soruna çözüm getirme bakımından etkililiği konusunda ne düşünüyorsunuz? Genel izlenimlerinizle görüşlerinizi açıklayınız."

Yanıtların birçoğunda, söz konusu yazının soruna dikkati çekip önemini vurgulama bakımından etkili olduğu belirtilmiş, konunun yargı kuruluşları yönünden sağlayacağı yararları belirten anlatımlara yer veril-

miştir. Bu arada yazının “bu konudaki çalışmalara esas olabilecek çok sağlam temel kuralları açık seçik ortaya koyduğu” söylenmiş, orada açıklanan düzenin Türkiye genelinde birörnek duruma getirilmesinde yarar bulunduğu, bu girişimin “gecikmiş bile olduğu,” “bu yazıyı yargı kuruluşlarındaki tüm görevlilerin okumasına olanak sağlanması gerektiği” yolunda görüşler öne sürülmüştür.

Bir yanıtlayıcının “dosyalardaki karmaşa, bıkkınlık, yılgınlık yaratmaktadır” sözü, bugünkü uygulamanın bir yargıç gözüyle yapılmış, yalın, gerçekçi bir değerlendirmesidir.

Dosya Düzeninin Yararları

Araştırmada kullanılan soru kâğıdında uygun bir dosya düzeninin sağlayacağı yararlar konusunda savcılarla yargıçlara bir değerlendirme yaptırılmak istenmiş, bu amaçla da aşağıdaki soruya yer verilmiştir:

İlk belirlemelere göre, ilişik yazıda açıklanana benzer bir dosya düzeni aşağıdaki yararları sağlayacaktır. Bunlardan gerçeğe uygun gördüklerinizi, baştaki parantezler arasında en önemliden daha az önemliye doğru 1, 2, 3, 4, 5 rakamlarını koyarak belirtiniz.

- () Davanın görülme süresini, bütün aşamalarda —bu arada dosyaları incelemenin zaman alacağı düşüncesiyle daha ileri tarihlere ertelemeyi gereksiz kılarak— kısaltması.
- () Toplu duruşmalı ceza davalarında dava dosyalarını kısa sürede sağlıklı bir biçimde incelemenin güçlüğü yüzünden, sanıkların tutukluluk durumlarının gereğinden çok uzayabilmesini önlemesi.
- () Düzensiz sayfalar arasındaki belgelerin gözden kaçması yüzünden sonucu etkileyebilecek yanlışlara düşülmesini önlemesi.
- () Belgelerin yıpranarak okunmaz duruma gelmesini önlemesi.
- () Niteliği açıkça belirlenerek dosya fihristine işlenmiş bulunan belgelerin kaybını geniş ölçüde önlemesi.

Başka? (Belirtiniz) :

Yanıtlayıcılardan biri uygun bir dosya düzeninin sağlayacağı yararların tümünü önem bakımından eşit değerinde görmüş, öbürleri soru kâğıdında belirtilen isteğe uygun olarak, herbirini önem sırasına göre 1’den 5’e dek değerlendirmişler, sonunda aşağıdaki görüntü ortaya çıkmıştır. Görüldüğü gibi, yanıtlayıcılar ilk üç sıradaki yararları son ikisinden daha önemli saymışlar, son iki yarar çoğunlukla o denli önemli görmemişlerdir:

	<u>1.</u>	<u>2.</u>	<u>3.</u>	<u>4.</u>	<u>5.</u>
()	12	4	7	1	—
()	7	11	4	3	—
()	8	7	6	3	—
()	1	1	1	9	12
()	2	1	4	8	9

Soruda belirtilmemiş olup yanıtlayanların andıkları “başka” yararlar ise şunlardır:

1. Üyelerdeki değişiklikler dolayısıyla kurulda görev alacak yeni savcılarla yargıçların davaya uyum sağlamasını kolaylaştırması.

2. Yargıtay incelemelerinde de büyük kolaylık sağlaması. Bu arada sıkıyönetim askeri mahkemelerinde verilen kararların Askeri Yargıtayda iki ay içinde incelenip sonuçlandırılması 1402 sayılı yasanın 20. maddesi gereği olmakla birlikte, dosyaların incelenmesinin çok uzun süre alması yüzünden bu yasa buyruğu hemen hemen uygulanamamaktadır.

3. Gerekçeli kararın yazılmasında kolaylık, zamandan önemli ölçüde tasarruf sağlaması.

4. Yazçizciliği önlemesi. Dosyanın tümünü incelemeleri gerekmeyen kimselerin, örneğin müdafilerle müdahillerin, dosyada kendilerini ilgilendiren bölümleri bularak ilgili evrak örneklerini alması, böylece gereksiz örnek çıkarılmasının önüne geçilmesi.

5. Duruşma yargıcının dosyayı kavramasını sağlayarak duraksama ya da güçsüzlük göstermesini önlemesi.

6. Mahkemenin taraflarca ileri sürülen istemler konusunda daha kısa sürede, daha doğru karar vermesini sağlaması.

7. Dosyaların tüm ilgililerce kolaylıkla incelenebilmesini sağlaması,

8. Dosyanın eksikliklerinin görülmesinde kolaylık sağlaması.

9. Tüm dava dosyalarıyla belgelerinin, eşyalarının gerekli gereksiz her duruşma için salona taşınmasını, böylece yıpranmayı, kaybolmayı, karışıklığa yol açmayı önlemesi. Örneğin, sanık sorgularının tespiti aşamasında yalnız sanık anlatımları* ile nüfus kayıt örnekleri dosyalarının hazır bulundurulması yeterlidir.

* Arapça kökenli “ifade” sözcüğünün Türkçesi “anlatım” olmakla birlikte, bu sözcüğün buradaki anlamı karşılamak üzere de kullanılmakta olduğunu bilmiyorduk. Aldığımız yanıtlarda gözümüze çarpan, sonradan başka yargıçlarca da kullanılmakta olduğunu belirlediğimiz bu güzel Türkçe karşılığı sevinerek kullanıyoruz.

10. Gözü okşaması, düzenli görünmesi, ayrıca çalışma, inceleme isteğini artırması.

Uygulamadan Örnekler

Yanıtlayıcılardan, amaca uygun bir dosya düzeninin bulunmadığı yerlerde ortaya çıkan sakıncalı durumlara uygulamadan somut örnekler vermeleri de istenmişti.

Bu soruya karşılık olarak bir yargıç, bir yıldır süren bir suistimal davasıyla ilgili dosya eline geldiğinde, dört büyük klasörle üç sandığı doldurmakta olduğunu gördüğünü, yalnız dosyayı okuyup ilgili belgeleri sanıkların durumlarına göre ayırarak suç ayrıştırmalarını yapmak için bir kâtiple dosya üzerinde —başka bir iş yapmadan— altı ay çalışarak dosyayı bir düzene sokup bir kanı edinebildiğini belirtmiştir.

Bir başka yargıç, inceleyip duruşmasını yaptığı bir gizli örgüt davasındaki on iki klasörden üçünün, özellikle de birinin davayla ilgisi bulunmayan belgelerle dolu olduğunu, bu klasörün incelenmesinin bir haftasını aldığını, bu belgelerin ne duruşmada, ne de kararda etkili olmadığını bildirmiştir.

Bir savcı, bu konuda sıkıyönetim mahkemelerinde görevli yargıçların görüşlerinin alınmasının uygun olacağını söyleyerek sorunların en yoğun olduğu bir alana dolaylı bir biçimde dikkati çekmiş, bir yargıç da söz konusu sakıncalı durumlarla çok sanıklı davalarda daha sık karşılaşıldığını, belirli bir dosya düzeninin bulunmayışının en büyük sakıncasının sanıkların tutukluluk durumlarının yanı sıra karar alınmasının uzamasına, adaletin geç ortaya çıkmasına yol açabilmesi olduğunu, daha önce sözü edilen sakıncalı durumların her biriyle uygulamada sık sık karşılaşıldığını söylemiştir.

Bir başka savcı, çok sanıklı davalarda dosya düzeni yeterli olmadığına sanıkların kanıt durumları iyice irdelenemediğinden salıverilme istemlerinin değerlendirilmesinde güçlük çekilmekte, kimi kez tutukluluk durumlarının gereksiz yere uzamakta olduğunu söyleyerek uygulamada bu durumla sık sık karşılaşılmakta olduğunu bildirmiştir.

Bir sıkıyönetim mahkemesi yargıcının gözlemlerine göre, özellikle tutuklama sırasında —sürenin kısıtlılığı, dosyanın düzensiz olması yüzünden— teşhis tutanakları karar verence görülememiş, tutuklanması istemi geri çevrilen sanık bir daha bulunamamıştır.

Bir sıkıyönetim mahkemesi yargıcına göre, çok sanıklı davalarda her sanıkla ilgili belgelerden önemli olanların önemsizlerden ayrılması önem taşır. Belgelerin emanet dairesinde kalıp inceleme dışı bırakılması olası-

lığı her zaman vardır. İyi bir dosya düzenlemesiyle bu gibi durumların önüne geçilebilir.

Bir başka sıkıyönetim mahkemesi yargıcına göre, haklarında birden çok tutuklama müzekkeresi bulunan kimi sanıkların salıverilmeleri durumunda, dosyaların düzensizliği yüzünden salıverme yazılarındaki bilgiler eksik olabilir; dolayısıyla salıverilme işlemi gereksiz yazışmalarla gecikebilir.

Başka bir sıkıyönetim mahkemesi yargıcına göre, düzensiz dosyalarla duruşmaya çıkan yargıçlar, taraflardan gelecek istemler karşısında zorlanabilir, var olan bir kanıtı yeniden araştırma yoluna gidebilirler. Ek savunma, tanık anlatımı, bilirkişi incelemesi gibi soruşturma işlemleri yanlışlıkla yinelenebilir.

Bir sıkıyönetim mahkemesi savcısına göre, uygulamada düzensiz dosyalar adaletin etkili bir biçimde dağıtılmasına olanak sağlayan düzenli bir belgeler topluluğundan çok bir hurda yığını andırdığından adaletin saygınlığına gölge düşürmektedir. Ayrıca, dosyaların süreaşımı döneminin sonuna dek saklanması da çok güçleşmektedir.

Yanıtlarda çeşitli komutanlıklardaki askeri savcı ya da yargıçlarca üzerinde durulan öbür sakıncalı durumlar da şunlardır:

İyi düzenlenmemiş bir dava dosyasındaki bir belgenin bulunup okunması, incelenmesi uzun sürmekte, bu yüzden kimi kez duruşma uzamaktadır.

Sanıkların tanıkların anlatımlarının alınıp alınmadığı bilinmemekte, dahası, kimi tanıkların anlatımları alınmadan ya da olayla yakından ilgili birçok yazılı kanıt yanlışlıkla incelenmeksizin karara gidilebilmektedir.

Duruşma yargıcı taraflardan birinin dosyada bulunduğunu öne sürdüğü bir belge ya da kanıtın bulunması için kimi kez uzun süre uğraşmakta, bu yüzden duruşma kesintiye uğramakta, bu durum salonda bulunan kişilerde yargıçların duruşmaya hazırlıksız çıktığı ya da dosyayı iyi kavramış olmadıkları izlenimini uyandırmakta, adalete olan güven duygusunu zedelemektedir.

Taraflardan birinin istemi konusunda karar verirken dosyada bulunan bir belgenin incelenmesi gerektiğinde aranıp bulunması uzun süre almakta, bu gibi durumlar yüzünden bir oturumda bitecek olan bir işin birkaç oturum sürdüğü, dahası, dosyada bulunan bir bilgi gözden kaçtığı için yeniden talimat yazılarak o bilginin ilgili makamdan yeniden sorulduğu gözlenmektedir.

Davayı yürüten yargıçların çeşitli nedenlerle sonradan değişmeleri, davadan çekilmeleri ya da görevsizlik, yetkisizlik kararı verilmesi durumunda yeni yargıçların dosyaya uyum sağlayıp davanın kaldığı yerden yürütülmesinde karşılaştıkları güçlüklerin yol açacağı süre kaybı yüzünden iş sürüncemede kalmakta, yargıtay incelemesi aşamasında da benzeri sakıncalar ortaya çıkmaktadır.

Bu gibi durumların konunun önemini yeterince vurguladıkları ortadadır.*

Nasıl Bir Dosya Düzeni?

Soru kâğıdına konan bir başka soruyla, çeşitli yargı kuruluşlarında görülmekte olan her türlü davanın dosyalarına uygulanabilecek bir tasnif düzeni geliştirilip geliştirilemeyeceği sorulmuş, Yassıada'da geliştirilen dosya düzeninin her türlü dava dosyasına uygulanabilirliği konusundaki görüşler öğrenilmek istenmişti.

Soru kâğıtlarını yanıtlayan 25 kişiden dokuzu bu soruya olumlu yanıt vermiş, içlerinden biri Yassıada'da geliştirilen dosya düzeninin (soru kâğıdının ekli olduğu dergi yazısının 5-6. sayfalarında yer almaktaydı) (Ek 2) "bazı değişikliklerle" tüm davalar için kullanılabileceğini belirtmiştir. Yanıtlayanların 12'si ise tüm dava dosyalarına uygulanabilecek bir örnek bir düzenin geliştirilemeyeceği yolunda görüş bildirmişlerdir. Bunlardan ikisi "sanmıyorum" sözcüğünü kullanarak ikircikli bir karşılık vermiş, biri "zor, ancak tek bir yönetime ulaşmak, bütün uygulayıcıların mantığına seslenen bir yöntem geliştirmek gerekir" demiştir.

Soruyu olumsuz yanıtlayanların ikisi, geliştirilecek bir örnek bir dosya düzeninin "idari" davalarda uygulanamayacağına, bu tür davalarda yasa yorumunun, yönetsel işlemlerle eylemlerin yorumunun yapılmakta, işlem dosyaları getirtilip incelenerek geri gönderilmekte olmasını, bu dosyalarda onları kullanmaya devam edecek kamu kuruluşunun bilgisi dışında düzenlemeler yapmanın uygun olmayacağını, çoğu kez gizliliği olan bu belgeleri davacıların zaten inceleyemediklerini gerekçe olarak göstermişlerdir. Bir başkası da, hukuk davaları dosyalarının bir örnek bir düzenlemeye konu olamayacağına gerekçe olarak "bu davalarda yasanın öngörmediği bir dosya düzeni bulunmasını, dilekçe teatisi, delil listesi verilmesi, delillerin ikamesi, karşı tarafın rızası olmaksızın soruşturmanın, iddianın genişletilmesi yasağı bulunmasını" göstermiştir.

* Bu somut örnekleri yirmi dört yanıtlayıcıdan 14'ü vermiş, 11 kişi (yaklaşık % 46) soruyu yanıtsız bırakmıştır. Bunlardan biri (bir askeri savcı), "senculanmamış ya da görülmekte olan bir davaya ilişkin bu soruyu yanıtlamaktan —belli görevlileri somut bir biçimde işaret edeceğinden— özellikle kaçınıyorum" demiş, bir başkası kısaca "veremem" karşılığını vermiştir.

Yanıtlarda en sık belirtilen görüş, Yassıada'da uygulanan dosya düzeninin özellikle ceza davaları dosyalarına uygulanabileceğidir. Buna karşılık, yanıtlayıcılardan biri söz konusu dosya düzenleme yönteminin günümüzdeki sıkıyönetim mahkemelerinde görülmekte olan çok sanıklı dava dosyalarına uygun düşmediğini söylemiştir. Bir sıkıyönetim mahkemesi savcısı olan bu yanıtlayıcı, söz konusu davalar için aşağıda ana çizgileriyle açıklanan bir dosya düzeni önermiştir:

1. Öncelikle bir sanıklar dizelgesi düzenleyerek daha sonraki aşamada yapılacak düzenlemelerde bu sıraya uyulmalıdır.

2. Sanıkların (a) zabıta, (b) savcılık, (c) tutuklama mahkemesince alınmış olan anlatımlarına ilişkin tutanaklar, başlangıçta düzenlenen sanık dizelgesindeki sıraya göre, a, b, c kümelemesine uygun olarak, klasöre takılmaya elverişli ayrı ayrı dosyalarda toplanmalıdır. Böylece sanıkların tutukluluk durumlarının saptanması, tutuklulukla gözetim sürelerinin incelenmesi, herhangi bir sanığın salıverilmesi durumunda kaldırılan tutuklama müzekkeresinin kolayca bulunabilmesi sağlanmış olacaktır.

3. Sıkıyönetim mahkemelerindeki toplu sanıklı dava dosyalarında, değişik günlerde gelen soruşturma buyruklarıyla savcılığa aktarılan dava dosyalarının birleştirilmesi söz konusu ise, soruşturma buyrukları da birleştirme kararlarıyla birlikte tarih sırasına göre ayrı bir dosyaya konmalıdır. Bu dosyaya dava dosyasının Sıkıyönetim Komutanlığına gönderme yazıları ile güvenlik güçlerince düzenlenen fezlekeler de konabilir.

4. Sanıklarla ilgili nüfus kimlik cüzdanı örnekleri de başlangıçta belirlenen sanık sırasına göre ayrı bir dosyaya konmalıdır.

5. Dava dosyasındaki eylemler çeşitli bölgelerde dağıntık olarak işlenmişse, ilerde teşhis işlemlerinin yaptırılmasında kolaylık sağlanması amacıyla sanıkların değişik yönlerden fotoğrafları çektilerle ayrı bir dosyaya konmalıdır.

6. Her eylem için ayrı bir dosya düzenlenerek kapağına eylemin tarihi, yeri, içeriği, eylemi gerçekleştiren sanıkların adları yazılmalı, eylemle ilgili tüm belgelerle kanıtlar bu dosyada toplanmalıdır. Eylem dosyaları da kendi aralarında tarih sırasına konarak sırasayılmalıdır. Daha sonra bir eylemle ilgili olarak Savcılıkça çeşitli makamlara yazılan yazılara o eylem dosyasının sırasayısı da eklenmeli, bu yazılar alınacak yanıtlarla birlikte o eylem dosyasının sonuna konmalıdır. Böylece o eylemle ilgili tüm kanıtlar bir dosyada toplanmış olacağından, eylem sübut yönünden —sanki bağımsız bir davaymış gibi— kolayca değerlendirilebilecektir.

7. Dosyada bulunan sanıkların yakalanmasına ilişkin tutanaklar, ekspertiz raporları, bilirkişi raporları, emanet makbuzları, varsa başka yazılı

kanıtlarla belgeler de ayrı dosyalara konup bir klasör içinde bir araya getirilmelidir. Bu kanıt ya da belgelerden eylemleri ilgilendirenler varsa ilgilendirdiği eylem sayısınca çoğaltılıp her eylem dosyasına —ilgili bölümü de işaretlenerek— bir örneği konmalıdır.

8. Sanıklarla ilgili başvurular, bunlarla ilgili yanıtlarla kararlar da ayrı bir klasör içinde toplanmalıdır.

9. İlerde yazılacak karara dayanak olmak üzere, dosyada her sanıkla ilgili olarak yer alan kanıtlar, eylemler, beyanlar bir deftere not edilmiştir. Böylece sanıkların durumları gözden geçirilip değerlendirmesi yapılırken geniş kapsamlı bir davadaki birçok yönlerin gözden kaçması önlenmiş olacaktır.

10. Yukarıda sözü edilen tüm dosyaların klasörlere takılmaya elverişli olmasına özen gösterilmelidir. Böylece birbiriyle yakınlığı olan dosyaların klasörler içinde bir araya getirilmeleri kolaylaştırılmış olur. Dava dosyaları çok sayıda klasörden oluşuyorsa klasörler de kendi aralarında sırasaylanmalı, sırtlarına bu sıra sayıları yazılıp içeriklerine ilişkin açıklamalar konmalıdır.

Yaşanmış deneylerden kaynaklandığı açık olan bu önerilerle gözlemlerin daha sonraki çalışmalara ışık tutacak nitelikte olduğu ortadadır.

Çok sanıklı davalarda dosyaların düzenlenmesiyle ilgili bir başka öneri bir kolordu askeri savcısından gelmiştir. Yanıtlayıcı, ceza yargılaması usul yasalarının öngördüğü soruşturma evrelerinin sırasını da göz önünde bulundurarak geliştirdiği aşağıdaki düzeni önermektedir:

A. Ön Soruşturma Evresi

1. Gömlek

- (a) Sanıklarla ilgili suç duyuruları, yakınmalar
- (b) Sanıkların polis anlatımları
- (c) Polisçe ele geçirilen belgeler

2. Gömlek

- (a) Tanıkların polis anlatımları
- (b) Arama, yer gösterme tutanakları
- (c) Fezleke.

B. Hazırlık Soruşturma Evresi

1. Gömlek

- (a) Tutuklama kararları ile müzekkereleri
- (b) Sanıkların kimlikleriyle sabıka kayıtları
- (c) Sanıkların savcılık anlatımları

2. Gömlek

- (a) Tanıkların savcılık anlatımları
- (b) Arama, keşif tutanakları
- (c) Belgeler
- (ç) İddianame

C. Son Soruşturma Evresi

1. Gömlek

- (a) Sanıkların sorguları
- (b) Tanık anlatımları

2. Gömlek

- (a) Belgeler
- (b) Esas hakkındaki mütalaaname

3. Gömlek

- (a) Sanıklarla vekillerinin savunmaları
- (b) Hüküm

Ç. Temyiz Evresi

(Son soruşturma evresinde olduğu gibidir.)

Bu dosya düzenini öneren yanıtlayıcı, dava dosyasıyla ilgili olarak oluşturulacak dizin'in (fihristin) de doğal olarak her soruşturma evresini kapsayacak ayrı bölümler halinde düzenlenmesi gereğine değinmektedir.

Genel Kurmay Adli Müşavirliğince geliştirilip bir örneği 1983 Ekiminde bilgi için bu araştırmanın kaynaklandığı Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanlığına gönderilen, Milli Savunma Bakanlığı Askeri Adalet İşleri Dairesi Başkanlığınca da yararlı görülerek gereği için askeri savcılıklara, bilgi için askeri mahkemeler kıdemli yargıçlıklarına dağıtılan "taslak" niteliğindeki dosya düzeni önerisi ise şöyledir:

Bölüm I

SORUŞTURMA

1. Delil Niteliğinde Olmayan Yazışmalar
2. Tutuklama Karar ve Müzekkereleri ile Tahliye Kararları
3. Yazılı Belgeler
 - A. Bilirkişi Mütalaaları
 - B. Keşif Raporları

- C. Arama ve Zapta Dair Zabıtlar
- D. Delil Niteliğindeki Sair Belgeler
- 4. A. Sanık İfadeleri
- B. Tanık İfadeleri
- 5. İddianame ve Dosyanın Askeri Mahkemeye Gönderilme Yazısı

Bölüm II

DURUŞMA

- 1. Delil Niteliğinde Olmayan Yazışmalar
- 2. Tutuklama Karar ve Müzekkereleri ile Tahliye Kararları
- 3. Yazılı Belgeler
 - A. Resmi Makamların Delil Niteliğindeki Yazıları
 - B. Bilirkişi Mütalaaları
 - C. Keşif Raporları
 - D. Arama ve Zapta Dair Tutanaklar
 - E. Delil Niteliğindeki Diğer Belgeler
- 4. A. Tensip Tutanağı
- B. Kıdemli Hâkimin Topladığı Deliller
- C. Subay Üye Çağırma Belgesi
- 5. Duruşma Tutanakları
 - A. Sanık Sorgusu
 - B. Tanık Beyanları
- 6. Gerekçeli Karar
- 7. A. Tebellüğ Belgeleri
- B. Temyiz Dilekçeleri
- C. Dosyanın Temyize Gönderildiğine Dair Yazı

Bölüm III

TEMYİZ İŞLEMLERİ

- 1. Tebliğname
- 2. Murafaa İşlemleri
- 3. Yargıtay İlâmı

Bölüm IV

BOZMA ÜZERİNE YAPILAN İŞLEMLER VE İNFAZ

1. Tensip ve Tebliğ İşlemleri
2. Duruşma Tutanakları
 - A. Sanık İfadeleri
 - B. Tanık İfadeleri
3. Yazılı Belgeler
4. Karardan Sonra Yapılan İşlemler
 - A. Gerekçeli Karar
 - B. Tebliğ İşlemleri
 - C. İnfaz İşlemleri
5. Dizi Pusulası

Bölüm V

SANIKLA İLGİLİ FİHRİST

İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Ceza ve Ceza Usulü Anabilim Dalı Başkanlığından alınan yanıtta, ceza davalarında dosyaların —kendine özgü bir yöntemi bulunan Yassıada duruşmalarından farklı olarak— (1) hazırlık soruşturması, (2) ilk soruşturma, (3) son soruşturma evrelerine göre düzenlenmesi gereği vurgulanmaktadır. Öneriye göre soruşturma evrelerinden her biri de kendi içinde alt bölümlere ayrılmalı, örneğin, hazırlık soruşturması “polis soruşturması” ile “cumhuriyet savcılığı soruşturması,” son soruşturma “duruşma hazırlığı” ile “duruşma” bölümlerine ayrılmalıdır. Çok sanıklı ya da çok kapsamlı davalarda sunulmuş belgeler dava dosyasına sığmayacak ölçüde çoksa, o zaman bir “belgeler” dosyası açılıp belgeler yine soruşturma evrelerine göre sıralanmalıdır.

Bir başka yanıtlayıcı, her türlü dava dosyasına uygulanabilecek bir düzenlemenin söz konusu olabileceğine inanmadığını, bu konuda kısıtlayıcı bir kalıplaşmaya gidilmesini gerekli görmediğini, yetenekli bir yargıcın her dosyaya özgü değişik bir düzeni kendiliğinden uygulayabileceğini, uygulamada tek düzen konusunda yargıçlar arasında görüş birliği bulunmadığını, herkesin kendine göre bir yol izlemekte olduğunu belirtmiştir. Yukarıda yol açtığı sakıncalı durumlar açıkça sergilenen bugünkü uygulamanın sürüp gitmesinden başka bir sonuç doğurmayacak olan bu gibi düşüncelere katılmak güçtür.

Sorumluluk Kimde Olmalı?

Araştırmada yöneltile sorulardan biri de, "Sizce bu dosya düzenleme işini kim yapmalı, bu görev öncelikle kime verilmelidir? Bu konuda başkalarına da sorumluluk düşer mi?" biçimindeydi.

Soruya alınan yanıtlar, ilgililerin bu konuda görüş birliği içinde olduklarını göstermektedir. Yanıtlayanların nerdeyse tümüne göre, dava dosyalarını düzenleme sorumluluğu hazırlık soruşturmasında savcıda, ilk soruşturmada sorgu yargıcında, son soruşturmada yargıçta olmalıdır.

Savcılarla yargıçlar bu işi kendileri yapabilecekleri gibi, sorumlulukları altında yazı işleri görevlilerine (başkâtiplerle zabıt kâtiplerine) de yaptırabilirler. Önerilerden biri dosya düzenleme işinin kuruldaki en kıdemsiz yargıçça yapılması, çok sanıklı büyük davalarda bu işte yargıca yardımcı olacak kişi ya da kişiler bulunması, dahası bu tür davalarda bilgisayarlardan yararlanılması yolundadır.

Daha uzun dönemli' bir çözüm olarak geleceğin savcılarıyla yargıçlarının yetiştirildiği Hukuk Fakültelerinde okutulan usul hukuku derslerinde bu konulara yer verilmesi, özellikle de Hukuk Fakültelerine bağlı Adalet Yüksek Okullarında dava dosyalarının düzenlenmesi konusunda öğretim yapılması önerilmiştir. Böylece, bu görevin ilerde yardımcı yargı görevlilerince yerine getirilmesi sağlanmış olacaktır.

İzlenecek Yol

Soru kâğıtlarında yer alan sorulardan biri de, "sizce burada söz konusu edilen dosyalama düzeninin geliştirilip Türk yargı kuruluşlarında uygulama alanına konmasında nasıl bir yol izlenmelidir?" biçimindeydi.

Bu soruya karşılık olarak alınan, somut örgütsel düzenlemelere ilişkin görüşler şöyle özetlenebilir:

Yanıtlardan birinde, tüm yargı kuruluşlarında uygulanabilecek bir dosya düzeninin oluşturulabilmesi için, bu satırların yazarının başkanlığında, Adalet Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı ile Barolar Birliği'nden görevlendirilecek temsilcilerin katılacağı bir kurulun oluşturulması önerilmektedir. Öneriye göre, bu kurul, uygulamacılarla bu konuda uzman kişilerin de görüşünü alarak, iddia, savunma, karar organlarının dosyaları kolaylıkla inceleyip dosya içeriğini en iyi bir biçimde kavrayabilmelerini sağlayacak bir dosya düzeni saptamalı, bu düzen ilgili bakanlıklarca ayrıca birlikte değerlendirilip son biçim bütün yargı kuruluşlarıyla barolara bildirilmeli, geliştirilen düzenin uygulanıp uygulanmadığı da denetlenmelidir.

Yanıtlar arasında göze çarpan bir öneri de, dosya düzeninin savcılarla yargıçlara Yargıtay'ca verilen notlarda çok önemli bir öge olarak göz önünde bulundurulmasına ilişkindir. Bu görüşte olan bir yanıtlayıcıya göre, Yargıtay bu konudaki eksiklikleri ilamlarda belirterek yargıçlarla savcılara işin önemini sürekli olarak anımsatmalıdır. Bu konuda Adalet Bakanlığı müfettişleri de denetim görevi yapmalıdır. Bu iş için yeni bir kamu görevlisi yaratma yoluna gidilmemesi de öne sürülen —çok yerinde bulduğumuz— görüşler arasındadır.

Birörnek bir dosya düzeninin geliştirilip yerleştirilmesinden sorumlu olan iki bakanlık —genel yargı için Adalet, askeri yargı için Milli Savunma Bakanlığı— bu konuyu ya bir yönetmelikle —savcılıklarla mahkemelerdeki yazı işleri görevlilerinin çalışmalarıyla sorumluluklarına ilişkin yönetmelikle— düzenlemeli ya da sorunu genelgeler yayımlayarak çözmelidirler.

Geliştirilecek dosya düzeni önce uygulamada denenmeli, çıkabilecek sorunlar da göz önünde bulundurularak bir sonuca varılmalıdır.

Yanıtlayanlardan bir bölümünün, konuyu öncelikle bir eğitim sorunu olarak gördükleri anlaşılmaktadır. İçlerinden birçoğu Adalet Yüksek Okullarında bu konuda eğitim gösterilmesinin önemini vurgulamakta, biri bu işte çalışacak görevlilerle stajiyer yargıçların eğitilmesi gereğine değinmekte, bir başkası “önemli olan yargıçlarla savcılarda dosya düzeni fikrini değiştirmek, onları bu konuda inandırmaktır; bu ise konferanslar, broşürler, sempozyumlar, kurslarla sağlanabilir” diyerek tüzel düzenlemelerden çok bilinçlenmeye ağırlık vermektedir. Bir başkası, yalnız dosyalama düzeninin değil, en hızlı, en pratik yargılama yöntemleriyle soruşturma yöntemlerinin de geliştirilmesi için uygulamacılarla bilim adamlarının belirli aralıklarla, kongre, seminer gibi çalışmalarda bir araya getirilerek sorunların ortaya konması, tartışılıp birtakım sonuçlara varılması biçiminde bir yöntem önermektedir.

Başka yanıtlayıcılar, kısa dönemli bir çözüm olarak yargı kuruluşlarındaki görevliler için bu konuda kurslar düzenlenmesini, yargıçlarla savcıların öbür görevlileri eğitmesini, konuyla ilgili yayınların tüm yargı kuruluşlarına gönderilmesini önermektedirler.

Bu konuda üzerinde durulmasını gerekli gördükleri başka noktalar ya da ekleyecekleri bir düşünce bulunup bulunmadığı yolundaki soruya verilen yanıtlar arasında, bir savcı, yargı kuruluşlarının bugün içinde buldukları araç-gereç sıkıntısı giderilmeden bu konuda birşeyler yapılabileceğine inanmadığını belirtmiş; bir savcıyla bir yargıç, dosyalarla belgelerde bu işe uygun, zamanla yıpranmayan özel kâğıtlar kullanılması, öncelikle de ilk yıpranan dosya kartonlarının sağlam yapılmış olması ge-

reğine değinmiş; iki askeri savcı, özellikle kalabalık sanıklı davalarda bilgisayarlardan yararlanılmasını önermişlerdir.

Öneriler

Bu konuda sonuç olarak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

1. Ceza davaları, bugün sıkıyönetim mahkemelerinde görülmekte olan çok sanıklı - çok eylemli davalar, askeri davalar, yönetsel davalar için ayrı ayrı birörnek dosya düzenleri geliştirilmeli, daha sonra bunları tek bir çerçeve içinde bütünleştirebilme olanakları araştırılmalıdır.

2. Bu çalışmalar sırasında Yassıada deneyi ile uygulamacıların bu yazıda dile getirilen görüşlerinden yararlanılabileceği gibi, sıkıyönetim davalarıyla ilgili olarak Askeri Yargıtay'daki incelemeler sırasında amaca elverişlilik bakımından dikkati çeken dosya düzenlerinin değerlendirilmesi yoluna da gidilebilir.

3. Dava dosyasının amaca uygun bir biçimde düzenlenmesi savcılarla yargıçların görevidir. Bunlar, dosyaların düzenlenmesinde yazı işleri görevlilerinden de yararlanabilirler.

4. Uzun dönemde, Hukuk Fakültelerinde okutulmakta olan usul hukuku derslerinde, geleceğin savcılarıyla yargıçlarına dava dosyalarının düzenlenmesi konusunda bilgi verilmeli, yargı kuruluşlarına ara insangücü yetiştirmek üzere kurulmuş bulunan Adalet Yüksek Okullarında bu konuda öğretim yapılmalıdır..

5. Uygun bir dava dosyaları düzeninin geliştirilip korunmasından sorumlu kuruluşlar, genel yargı için Adalet Bakanlığı, askeri yargı için Milli Savunma Bakanlığıdır. Bu iki Bakanlığın girişimiyle, dava dosyaları için uygun bir düzen geliştirmek üzere, uygulama deneyi bulunan kimse-lerden 3-5 kişilik kurullar oluşturulmalıdır. Bu kurullara Barolarla üniversitelerin ilgili bilim dallarından temsilcilerin katılması da uygun olur.

6. Söz konusu kurullar her türlü olasılığı titizlikle göz önünde bulundurarak yukarıda sözü edilen dosya düzenlerini geliştirmelidirler. Bu dosya düzenleri, değişik özellikler taşıyan en az üç, çok sanıklı - çok eylemli sıkıyönetim davalarıyla ilgili dosya düzeni —olanak bulunursa— en az bir davada uygulanarak karşılaşılabilecek sorunların ışığı altında gözden geçirilip son biçimi verilmelidir. Bu kurulların sonradan bir araya gelerek ortak bir dosya düzeni geliştirme olanaklarını araştırdıktan sonra, geliştirilen dosya düzenleri Adalet Bakanlığı ile Milli Savunma Bakanlığında son bir kez daha gözden geçirilerek kesinleştirilip bir genelge ile bütün yargı kuruluşlarına duyurulmalıdır. Bu dosya düzenlerine yönetmeliklerde yer verilmesi de düşünülebilir.

7. Geliştirilen dosya düzenlerine uygulamada uyulup uyulmadığı Adalet Bakanlığı müfettişlerince denetlenmeli, Yargıtay'da savcılarla yargıçlar için verilen notlarda ayrı bir değerlendirme ögesi olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

**

Burada sonuçlarını sergilemeye çalıştığımız araştırmanın soru kâğıdıyla birlikte gönderdiğimiz "Çok Sanıklı Davalarla İlgili Bir Yöntem Sorunu: Yassıada Deneyi" başlıklı yazımızın Sıkıyönetim Mahkemelerinde dava dosyası düzenlerinin bir ölçüde iyileşmesine yol açtığını öğrendik. Bu bilgi bize, söz konusu soru kâğıdına son biçimini vermeden önce görüşünü aldığımız kişiler arasında bulunan Askeri Yargıtay Başsavcı Yardımcısı Dz. Hâkim Bnb. Ferhat Ferhanoğlu'dan geldi. Sayın Ferhanoğlu, bu değişikliğin, Genel Kurmay Başkanlığı Adli Müşavirliğince —bizim girişimimizle bağlantılı olarak— geliştirilip Sıkıyönetim Koordinasyon Başkanlığının isteği üzerine Milli Savunma Bakanlığı Askeri Adalet İşleri Başkanlığının 19 Ekim 1983 günlü genelgesiyle gereği için askeri savcılıklara, bilgi için askeri mahkemeler kıdemli hâkimliklerine duyurulan öneri niteliğindeki dosya düzeninin benimsenmesinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını ortaya koymak üzere yönelttiğimiz Askeri Yargıtay'a çeşitli Sıkıyönetim Mahkemelerinden gelen dosyaların düzeninde birörneklik bulunup bulunmadığı yolundaki sorumuza, yargıçların o yazıdan esinlenerek kendilerine özgü düzenler geliştirmiş oldukları karşılığını verdi.

Bunun üzerine kendisinden durumla ilgili bir not rica ettik. Sayın Ferhanoğlu, çok yoğun çalışmalarından zaman ayırarak yazıp bize ulaştırdığı notta, elindeki, 92 klasörden oluşan bir dava dosyasıyla ilgili olarak bilgiler veriyordu. Dosyaların genel görünümü —klasörlerin içeriği— şöyleydi:

Klasörler

- 1-10 İlk 212 sanıkla ilgili dosyalar (iddianamedeki sıra numaralarına göre her sanık için ayrı ayrı).
- 11-39 Sonradan ele geçen sanıklara ilişkin dosyalar (her sanık için ayrı ayrı)
- 40-41 Hazırlık soruşturması sırasında yapılan genel nitelikteki yazışmalar.
- 43 Hazırlık soruşturmasında dinlenen tanık ifadeleri.
- 44 Kriminalistik raporlarla adli tıp raporları.
- 45 Olaylarla ilgili fotoğraflar.
- 46 Ek iddianameler.
- 47-49 Nüfus kayıtları, sabıka kayıtları.
- 50 Son soruşturmadan önce tensiple birlikte yapılan yazışmalar.
- 51 Müteferrik kararlar (tutuklama, salıverme vb.)

DAVA DOSYALARI ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

52-53	Duruşma tutanakları ile hüküm.
54	Talimatla alınan ifadeler.
55-56	Tanık ifadeleri.
57-58	Genel nitelikli gelen yazılar.
59-60	Sanık vekillerinin savunmaları.
61	İtiraz, tahliye dilekçeleri.
62-63	Tebliğat, adres tahkikleri.
64-65	Derneklerle ilgili belgeler.
66-68	İlişkili davalar, işkence soruşturmaları.
69-72	Mahkemece yazılan müzekereler.
73-74	Bildiriler, kararlar.
75-76	Gerekçeli karar.
77-86	Üç adet hatıra defteri, örgütle ilgili belgeler.
88-92	Tebliğatlar, temyiz layihaları .

Neyin nerede olduğunu bilmenin incelemede büyük kolaylık sağladığını, iki çelik dolabı dolduran bir dava dosyasını inceleyip sağlıklı bir sonuca ulaşmanın olanaksızlığını, iyi bir dosya düzeninin adaletin gerçekleşmesinde büyük kolaylık sağladığını belirten Ferhanoglu, bu dosyayla ilgili olarak her sanıkla ilgili tüm kanıtların tek bir dosyaya girmeyip değişik klasörlere dağılmış olmasına, örneğin balistik raporlarıyla adli tıp raporlarının o kişinin dosyasında yer almamasına bir eksiklik olarak değinmekte, yinelemelere yol açsa bile böyle bir düzenlemenin çalışmaları geniş ölçüde kolaylaştıracağına dikkati çekmektedir. Yargıcın daha da iyi bir düzenleme yapabileceği inancında olan Ferhanoglu, bu gibi aksaklıklara karşın, oluşturulan dosya düzeninin "önemli bir aşama" olduğu görüşündedir.

Bu tek örnek bile, daha araştırma aşamasında önemli iyileştirmelere yol açan bu girişimimizin, bu yazıda belirtilen doğrultuda sürdürülüp sonuçlandırılması durumunda yargı kuruluşlarımızın bir sorununa köklü bir çözüm getirebileceğini açıkça göstermektedir.

Ek 1

DAVA DOSYALARI ARAŞTIRMASI SORU KÂĞIDI*

Prof. Dr. Cemal Mihçioğlu'nun ilâhikte sunulan Çok Sanıklı Davalara İlgili Bir Yöntem Sorunu: Yassıada Deneyi başlıklı yazısının Türk yargı kuruluşlarında dava dosyalarının biçim yönünden bir düzene bağlanması konusuna dikkati çekme, soruna çözüm getirme bakımından etkililiği konusunda ne düşünüyorsunuz? Genel izlenimlerinize görüşlerinizi açıklayınız.

İlk belirlemelere göre, ilâhik yazıda açıklanana benzer bir dosya düzeni aşağıdaki yararları sağlayacaktır. Bunlardan gerçeğe uygun gördüklerinizi, baştaki parantezler arasına en önemliden daha az önemliye doğru 1, 2, 3, 4, 5 rakamlarını koyarak belirtiniz.

- () Davanın görülme süresini, bütün aşamalarda -bu arada dosyaların incelenmenin zaman alacağı düşüncesiyle daha ileri tarihlere ertelemeyi gereksiz kılarak - kısaltması.
- () Toplu duruşmalı ceza davalarında dava dosyalarını kısa sürede sağlıklı bir biçimde incelenmenin güçlüğü yüzünden, sanıkların tutukluluk durumlarının gereğinden çok uzayabilmesini önlemesi.
- () Düzenli sayfa arandaki belgelerin gözden kaçması yüzünden sonucu etkileyebilecek yanlışlara düşülmesini önlemesi.
- () Belgelerin yıpranarak okunmaz duruma gelmesini önlemesi.
- () Niteliği açıkça belirlenerek dosya fihristine işlenmiş bulunan belgelerin kaybını geniş ölçüde önlemesi.

Başka? (Belirtiniz):

Yukardaki soruda sözü edilen sakıncalı durumlara uygulamadan bir ya da daha çok örnek verebilir misiniz? (Lütfen yazınız)

* Bu soru kâğıdını Prof. Dr. Cemal Mihçioğlu'nun ilk soruda sözü edilen yazısını inceledikten sonra yanıtlayınız. Bu kâğıdı yanıtlarken yazara soru sormak gereğini duyarsanız kendisiyle günün herhangi bir saatinde ilişki kurabilirsiniz. (Gündüzleri: Tel. 19 77 20, akşamları: Tel. 38 41 70)

Sizce çeşitli yargı kuruluşlarında görülmekte olan her türlü davanın dosyalarına uygulanabilecek tek bir tasnif düzeni geliştirilebilir mi? İlahteki yazının 5.-6. sayfalarında sözü edilen dosya düzeninin her türlü dava dosyasına uygulanabilirliği konusunda ne düşünüyorsunuz?

Sizce dosya düzenleme işini kim yapmalı, bu görev öncelikle kime verilmelidir? Bu konuda başkasına da sorumluluk düşer mi?

Sonradan, dava görülürken taraflarca sunulabilecek belgelerin daha önceden düzenlenmiş bulunan dosya ile dosya fihristine eklenmesi sorunu nasıl çözümlenmelidir?

Sizce burada söz konusu edilen dosyalama düzeninin geliştirilip Türk yargı kuruluşlarında uygulama alanına konmasında nasıl bir yol izlenmelidir?

Bu konuda yukarıda değinilenlerin dışında üzerinde durulmasını gerekli gördüğünüz bir nokta ya da ekleyeceğimiz bir düşünce var mıdır?

Soru kağıdını yanıtlayanın

Adı, soyadı :

Görevi :

Daha önce savcılık yaptıysa süresi :
Daha önce yargıçlık yaptıysa süresi :

Ceza,

Hukuk

Tel.

Ek 2

1. Kararname, Mütalâaname, (varsa) Milli Birlik Komitesi Yazısı

Yazışma niteliğindeki evrakla tutuklama müzekkereleri en sondaki dosyaya aktarılacaktır.

Açıklama: Bu bölüm hep bağımsız bir birim oluşturacak, küçük dosyalarda gömlek içinde kartonlarla ayrılan kesimlerden birincisine, büyük dosyalarda ise ayrı bir gömlek içine konacaktır.

2. İfadeler

Sanıklarla tanıkların ifadeleri, gelen dosyaların neresinde bulunursa bulunsun, bir araya getirilecektir. Belirli bir kişinin verdiği ifadeler tarih sırasına göre yan yana konacak, sayfalar numaralanacak, dosyanın başına sanıklarla tanıklar için ayrı ayrı olmak üzere abecesel bir dizin eklenecektir.

Açıklama: Bu bölüm de bağımsız bir birim oluşturacak, küçük dosyalarda kartonlarla ayrılan kesimlerden birine, büyük dosyalarda ayrı bir gömlek içine konacaktır.

3. Kararnamede Yollamada Bulunulan Belgeler

Bunlar kararnamede geçiş sırasına göre dizilecektir. Bu belgelerin gönderildiğine ilişkin yazılarla kanıt niteliğinde olmayan öbür yazışmalar en sondaki dosyaya alınacaktır.

Açıklama: Bu bölüm hep ayrı bir birim oluşturacak, küçük dosyalarda gömlek içinde kartonlarla ayrılan kesimlerden birine, büyük dosyalarda ise bir ya da —belgelerin niteliğine, sayısına, büyüklüğüne göre— oluşturulacak birden çok gömleğe konacaktır.

4. Öbür Belgeler

Kararnamede yollamada bulunulmayan öbür belgeler tarih sırasına göre bir araya getirilecektir. Bu belgelerin gönderildiğini bildiren yazılarla yazışma niteliğindeki öbür kâğıtlar en sondaki dosyaya alınacaktır.

Açıklama: Burada da yukarıdaki açıklamaya olduğu gibi uyulacaktır.

5. Tutuklama Müzekkereleri, Yazışmalar, Başka Yazılar

Bu dosyanın başında tutuklama müzekkereleri, sonunda ise bütün dosyalardaki yazıların dökümünü gösteren dizi pusulaları yer alacaktır. Bunların arasına soruşturma kurullarınca yapılan işlemlere ilişkin yazılarla tutanaklar, yazışmalar, kanıt değeri taşımayan öbür yazılar konacaktır.

Açıklama: Burada da yukarıdaki açıklamaya uyulacaktır.